

ГТ “Сокіл” – Заболотів. Гніздо діяло від 1903 р., коли прихильники соколової ідеї в цьому місті домоглися його формальної реєстрації. Відповідно до списку в 1912 р. до нього належало 85 членів, які, завдяки своїй діяльності отримували дохід, який дозволяв сплату отриманого іпотечного боргу величиною – 24 700 к. Вартість соколової нерухомості, відповідно до того самого списку, становила – 43 692 к.

ГТ “Сокіл” – Заліщики. У містечку, яке розташовано на кордоні з Буковиною, соколове гніздо засноване в 1893 році і входило до структури VII Округу в Станіславові. В союзному статистичному звіті за 1911 р. згадується про будинок і спортивний майданчик, які були власністю гнізда і мали вартість – 36675 к. На початок будівництва гніздо отримало іпотечний кредит величиною – 27944 к., сплата якого змушувала діячів до систематичного заробляння коштів.

Висновок.

Отже, за відносно короткий період, сокільський рух в Галичині забезпечив створення належної матеріально-технічної бази (спортивних майданчиків, будівель), яка забезпечила потреби членів чисельних гнізд у різних окугах щодо здійснення тренувальної і змагальної діяльності. Важливу роль у цьому відіграло іпотечне кредитування.

1. Dziędzielewicz A. Trzydziestolecie Polskiego Towarzystwo Gimnastycznego. – Lwow, 1897. – 26 s.
2. Kopalinski W. Slownik mitow i tradycji kultury. – Warszawa 1985. – 1085 s.
3. Piecuch A. Towarzystwo Gimnastyczne “Sokol” w Brzozowie (1893-1949). – Zarys monograficzny. – Brzozow, 1990. – S. 355-356.
4. “PGS”. – 1912. – N 8. – 62 s.
5. “PGS”. – 1913. – N 11. – 88 s.
6. Snopko J., Dudek D. Rozwoj ruchu sokolego w zaborze austriackim // Zarys dziejow Sokolstwa Polskiego w latach 1867-1997. – Czestochowa, 2001. – S. 21-23.
7. Sprawozdanie (XX) Wydzialu Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich za rok 1912/1913. – Lwow, 1913. – S.31.
8. Tabela statystyczna polskich związkowych gimnastycznych towarzystw sokolich w Austrii za rok 1912 zestawiona na podstawie sprawozdań i raportow // “PGS”. 1912. – №11. – S 85-88.

УДК 796.011 (477)

ББК 75.1

Ярослав Боднар

ПРИНЦИПИ ГАРМОНІЙНОСТІ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ ГАЛИЧИНИ В КІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У даній статті йдеться про шляхи реалізації принципу гармонійності у фізичному вихованні молоді Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: *фізичні вправи, спорт, фізичне виховання.*

The article deals with the main ways realization of the principle of harmonious in the physical education of the youth of Galychyna of the end of 19 – the beginning of 20 century.

Key words: *physical exercises, sport, physical training.*

Постановка проблеми. Відомо, що принципами називають те, що лежить в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду, а також внутрішні переконання

людини, практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті і діяльності [102]. У вихованні, в тому числі фізичному, принципами є найважливіші теоретико-практичні положення, які відображають загальні закономірності фізичного виховання і є головними орієнтирами на шляху до мети. При цьому в основі цих принципів лежать об'єктивні, незалежні від волі людини закономірності.

Пізнання цих закономірностей, їх вивчення допомагають виробити певні позиції, відповідно до яких можна ефективніше керувати процесом фізичного виховання.

Мета роботи – виявити шляхи реалізації принципу гармонійності у фізичному розвитку галицької молоді.

Об'єктом дослідження є фізичне виховання молоді, його теоретичні і методичні засади.

Методи дослідження – теоретичний аналіз фактів і явищ у молодіжному фізкультурно-спортивному русі в досліджуваній період.

Результати дослідження. Принцип гармонійності або всебічного розвитку особистості орієнтує фізичне виховання на розвиток людини в гармонійному поєднанні її духовних і фізичних сил. Ярослав Рудницький у статті “Проти викривляння ідеї спорту”, що була надрукована в журналі “Вогні” в 1933 році, аналізуючи коло зацікавлень тодішньої молоді, приходять до думки, що “...нам треба тямити, що ціллю фізкультури і фізичного виховання не є рекорд, ані фізичне виховання само в собі. Фізкультура – це тільки засіб, дорога до досягнення гармонійного розвитку духа й тіла” [1, 19].

Людина, як єдине ціле, має різні схильності, бажання і прояви. Принцип гармонійності орієнтував організаторів фізичного виховання зважати на особливості кожного індивідуума і на високу мету. Е.Жарський на сторінках книги “Фізичне виховання” ставить питання і сам же формулює відповідь. “Чого ж ми бажаємо?” – запитує він. І відповідає: “Під теперішню пору ідеалом виховання всіх народів є виховати молодь на здорових, сильних і добрих членів свого народу, на рухливих, працьовитих та стійких у своїх уживках і думках, характерних громадян, які, як що до чого, – зуміють боронити державу, добро й честь народу. Для того ж потрібне здоров'я, сила духа й тіла, тут потрібно виробити громадські почування, сполучені з патріотизмом. ...Головна думка йде в тому напрямі, щоб узгіднити й узгіднено розвинути здорове тіло і здорову душу!” [2, 27].

У практиці фізичного виховання молоді Галичини в роки, які ми досліджували, принцип гармонійного розвитку реалізувався в нерозривному зв'язку фізичного виховання з іншими сторонами виховання: патріотичним, вольовим, моральним, інтелектуальним, естетичним, трудовим.

Заняття фізичними вправами, особливо дітьми, чи то на уроках руханки, чи під час забав, ігор, екскурсій створювали виняткові умови для морального виховання. У вправах, іграх, різноманітних рухах розкривався справжній характер дитини. “Фізичним вихованням зможемо викликати і зберегти у молоді красу й силу та розвинути много добрих, корисних прикмет, яких жадні, хоч би й як старанні лекції, ні довгі, переконуючі моральні оповідання не навчать їх”, – пише О.Суховерська у книзі “Рухові забави й гри” [3, 102]. Саме в процесі занять фізичною культурою і спортом у молодих галичан виховувались патріотизм і колективізм, сміливість і чесність, завзятість і наполегливість, проходило становлення духовних і фізичних якостей.

Проте молодь в окремих випадках ще не до кінця розуміла всіх завдань фізичного виховання та особливо спорту і це було “... щось більше прикре й злорадне. ... Витворився навіть подекуди тип спортсмена-професіонала, часть без

найменшої моральної вартості і не зайнятого активно на ніякім відтинку суспільно-громадянської праці, але за це з великими вимогами до всіх і вся, влучно з домаганням доброї посади за свої спортові виступи” [4, 50].

Хоча минуло від того часу багато років, але такі факти є характерні й для наших днів.

Досліджуваний нами період характерний тим, що тоді переважала думка як організаторів процесу тіловиховання молоді, так і громадянства про хибність мети, змістом якої є лише досягнення рекорду в спорті. “Стремління до рекорду стає передусім товчком до вузької спеціалізації в кожній тільки вибраній ділянці спортових вправ, ... однобічна спеціалізація доводить до надмірного вироблення тільки деяких його частин і органів при рівночасному зникненні інших. Вона, отже, перешкоджає гармонійному розвоєві тіла, не допускає до добуття певної справності, але веде до знищення здоров’я”, – говориться в статті “Рекорд чи фізична справність” [5, 137-138]. Правильною була думка, що фізичні вправи можуть мати успішний вплив на здоров’я молоді лише тоді, коли вправляється ціле тіло. Однобічна спеціалізація може привести до вищих результатів, але не забезпечить гармонійного розвитку. Цю тезу варто розуміти так, що необхідність фізичного вдосконалення людини зумовлена природними закономірностями, за якими всебічний гармонійний розвиток переважає односторонній. Людський організм єдиний у своїй будові і розвитку, функціонує і розвивається як один механізм, причому так, що прогрес в одному напрямку знаходиться в певній залежності від прогресу в інших напрямках.

Шлях до всебічного фізичного розвитку не слід буквально розуміти як прагнення до рівномірного розвитку всіх фізичних якостей. Гармонійний розвиток абсолютно не виключає переважаючого розвитку тієї чи іншої фізичної якості у відповідному співвідношенні з рештою якостей. До прикладу, і штангіст, і бігун, і боксер можуть бути гармонійно розвинутими, хоча співвідношення в розвитку окремих фізичних якостей у них, як правило, суттєво різні. У цьому плані умовою реалізації принципу гармонійності в процесі фізичного виховання є використання таких засобів та методів, які б гарантували розвиток усіх фізичних якостей людини і водночас сприяли б виявленню індивідуальних здібностей, а в підсумку створювали досить багатий фонд життєво важливих рухових умінь та навичок.

Заняття фізичними вправами, участь у змаганнях навчали молодого галичанина чи галичанку використовувати свої здібності для добра загалу, групи, до якої належить. Вчить його, з одного боку, підприємливості та самостійного рішення, з другого боку – приборкує егоїзм та підпорядковує його вищим інтересам загалу.

Фізичне виховання молоді людини розгорталось на тлі спілкування в колективі. Саме те спілкування і було могутнім фактором формування моральних якостей тих, хто займався. Із самого початку занять фізичними вправами, участю в забавах, іграх вони починали усвідомлювати свою причетність до колективу і відповідно до цього знайомилися із вимогами чи розпорядженнями вчителя руханки, вчилися керувати своїми діями, порівнювати їх із діями інших. Таким чином, зміцнювалась воля, виховувалась дисципліна, формувались норми моральної поведінки. Сприяла закріпленню моральних уявлень у почуттях, переживаннях і висока емоційність, що була характерною для занять фізичною культурою і спортом.

Потреба бути здоровим, сильним, вольовим формувала в молодих людей моральну свідомість, моральні почуття та моральну поведінку. На основі моральної свідомості і почуттів плекались моральні звички, що за змістом означали повсякденне заняття фізичною культурою, спортом. Це були стабільні, міцно закріплені практичні способи поведінки людей. Оскільки стійкі моральні звички для

молодої людини стали невід'ємною якістю її характеру, то вона діяла відповідно до своїх переконань і почуттів.

Заняття фізичною культурою і спортом створювали благодатні умови для естетичного виховання молодого людини, виховання у неї почуття прекрасного. Вони були направлені на удосконалення морального обличчя галицького хлопця і дівчини, на вирішення завдань виховання нової людини, яка гармонійно поєднає в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість.

У процесі занять фізичними вправами вдосконалюються форми людського тіла, розвивається м'язова сила, рухи набувають сили, злагодженості, гармонії.

У статті "Література й фізичне виховання" акцентується думка на тому, що має місце тісний зв'язок між фізичним вихованням і літературою. Якщо фізичне виховання намагається за допомогою фізичних чинників виховувати фізично здорових людей, то література – "...духова творчість небагатьох – для багатьох у слові, вірші, прозі – має предметом впливу цілу людину – її душу, розум, тіло" [6, 26]. Поети і письменники своїми творами висловлювали бажання бачити українську молоду людину в новому духовному і тілесному вбранні:

*Бачу їх високих та русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми,
Пристрасників висоти та слави,
Ненависників тюрми й тьми.
Ось їх стислі руки, світлі лиця,
Голос неблаганний, як наказ,
В гострім зорі – зимно-синя криця,
Вірний щит від болю й образ!"*

Є.Маланюк.

Для того, щоб виконання фізичних вправ не перетворювалось на неприємну процедуру, а приносило естетичну насолоду, воно має бути відмічено красою і точністю рухів, економією часу, натхненням, захопленням, приносити почуття впевненості і в підсумку – позитивний результат. Гармонія фізичних рухів породжує внутрішню духовну красу, що проявляється в спритності, ритмі, радості, самоутвердженні. Е.Жарський у статті "Пливацький скок" пише: "Скок тоді може подобатися, коли його гарно виконати. Ціла постава, коли вже хто відбивається від порога вежі, чи в леті в повітрі, чи поринаючи в воду – мусить бути дуже гарна. Змагун мусить тоді нагадувати різьблену статую. Він мусить уміти панувати над усіма м'язами тіла. Часом мистці-різьб'ярі вишукують собі моделів до різьби саме серед плавців. Але такий скок має й виховне значення. Він виробляє велику сміливість, себе певність, не кажучи вже про зручність, гнучкість рухів" [7, 229-230].

Велике естетичне задоволення отримували як учасники спортивних свят, фестин, здвигів, так і глядачі під час урочисто проведених парадів, їх відкриття і закриття. Форма одягу учасників цих дійств, бадьора музика, злагодженість і краса рухів – все це виховувало естетичні смаки, почуття прекрасного.

Підсумовуючи вищенаведене, приходимо до таких **висновків**:

- принцип гармонійності реалізовувався у тісному зв'язку фізичного виховання з патріотичним, вольовим, моральним, інтелектуальним, естетичним, трудовим вихованням;
- принцип всебічного розвитку орієнтував фізичне виховання на розвиток людини в гармонійному поєднанні її фізичних і духовних сил;
- шлях до всебічного фізичного розвитку – це прагнення як до рівномірного розвитку всіх фізичних якостей, так і до переважаючого розвитку окремої фізичної якості у відповідному співвідношенні з рештою якостями.

1. Рудницький Я. Проти викривлення ідеї спорту // Вогні. – Львів, 1933. – Ч. 2. – С. 19.
2. Жарський Е. Фізичне виховання. – Львів, 1937. – 32 с.
3. Суховерська О. Рухові забави й гри. – Львів, 1924. – С. 117.
4. Сніжик С. Ще раз про фізичне виховання // Вогні. – Львів, 1938. – Ч. 4. – С. 50.
5. Рекорд чи фізична справність? // Українське юнацтво. – Львів, 1935. – С. 137-138.
6. Ф. Я. Література й фізичне виховання // Спорт. – Львів, 1936. – 26 с.
7. Жарський Е. Пливацький скок // Життя і знання. – Львів, 1934. – С. 229-230.

УДК 796.5:376.83
ББК 75.1

Ярослав Луцький, Василь Луцький

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОДІЛЬСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА (20-30-ті рр. ХХ ст.)

У статті розкривається туристична діяльність Подільського туристичного товариства у 20-30 рр. ХХ ст.

Ключові слова: туризм, екскурсії, рекреанти, види туризму, спеліотуризм.

Tourist activity of Podol's tourist society in 20-30 years of XX centuri is discussed in the article.

Key word: tourism, excursions, types of tourism.

Постановка проблеми. У 20-30-х рр. ХХ ст. на території Тернопільщини велику роль у розвитку туризму відіграло Подільське туристсько-краєзнавче товариство, яке було створене у Тернополі в 1925 р. Завданням цього товариства було ознайомлення населення з природою, історією та іншими об'єктами Тернопільщини[9].

У Тернополі знаходився центральний відділ товариства. Він складався з восьми секцій: освітньої, туристсько-екскурсійної, опіки над старовинною, охорони природи, краєзнавчої, шкільної молоді, фотографічної і філателістичної. Крім того, до товариства входило 22 повітових відділи. На 1935 рік Товариство нараховувало 16 тис. членів.

Мета роботи – розкрити сутність діяльності Подільського туристичного товариства у 20–30-ті роки ХХ століття.

Результати дослідження. Подільське туристсько-краєзнавче товариство різними засобами пропагувало красу Поділля: видавало різноманітні брошури, організовувало власні та приймало екскурсії, опікувалося природою та старовиною, займалося пропагандою туристського та краєзнавчо-освітнього руху.

У той час товариство мало свій музей, кінофільми про Поділля, бібліотеки, збирало фотоальбоми, карти, а також необхідний туристський інвентар. Товариству також належала печера в Кривчі, що була відкритою для відвідування туристів та екскурсантів. Особливе місце діяльності товариства займало видавництво путівників, монографій, проспектів, планів, карт, листівок. У його розпорядженні було 24 видавництва, що видавали таку друковану продукцію: географічні плани та карти, путівники, займалися випуском наукових праць (наприклад, товариством було видано перший польською мовою словник географічних термінів). Розвиток туризму на території тодішнього Тернопільського воєводства був зумовлений перш за все особливостями природи. Мальовничі ландшафти Медоборів, Опілля, підземні “казки” печер, долини подільських рік Дністра, Серету та інших, водоспади – все це приваблювало сюди туристів і рекреантів не тільки з воєводства, а й з-за кордону.